

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-52>

УДК 330.3

УШЕНКО Наталя

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

<https://orcid.org/0000-0002-3158-4497>e-mail: ushenko_nv@ukr.net

ТУПІКА Аліна

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

e-mail: astupika.feu23m@kubg.edu.ua

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗАРУБІЖНІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПІДХОДИ

У статті розкрито забезпечення сталого розвитку українських міст та зокрема, міста-столиці Києва, на засадах їх адаптивності, конкурентоспроможності та підтримки якості життя мешканців. Акцентовано увагу з орієнтацією на траєкторію резильєнтного розвитку, яка передбачає високий рівень опірності ризикам і загрозам, можливості їх упередження та протидії на основі ефективної регіональної політики. Представлена структурно-функціональна модель концепції сталого розвитку, яка враховує не лише економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку, а й важливі зовнішні чинники, такі як політика сталого розвитку, мир, безпека і культурні цінності. Визначено вплив глобалізації на передові урбанізаційні центри, які формують ядро глобальних економічних мереж і задають тенденції у використанні новітніх технологій, поширенні «зелених» ініціатив та впровадженні стратегії сталого розвитку. Відстежено посилення інтеграції економік розвинутих країн з економіками країн, що перебувають на етапі розвитку, що здійснюється через прямі іноземні інвестиції, зниження торговельних бар'єрів, проведення економічних реформ, а також через міграційні потоки. Ідентифіковано позитивні та негативні прояви глобалізації. Конкретизована пріоритетна роль людського ресурсу в умовах війни, яка стає критичною для підтримки функціонування економічних систем. Охарактеризовано тенденції щодо соціальної участі у міських ініціативах, яка стала важливим елементом у розбудові сталого та адаптивного міста.

Ключові слова: суспільство, глобалізація, сталий розвиток, місто, людський потенціал, громадська активність, соціальна участь, інклюзивність, інновації.

USHENKO Natalya, TUPIKA Alina

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CITIES IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION: FOREIGN AND DOMESTIC APPROACHES

The article explores the concept of sustainable development of Ukrainian cities, with a particular focus on Kyiv, highlighting their adaptability, competitiveness, and the quality of life of their residents. Sustainable urban development is analyzed through the lens of resilience, emphasizing the ability to withstand risks and threats while ensuring long-term stability and growth through effective regional policies. The research presents a structural-functional model of sustainable development that integrates economic, social, and environmental dimensions while also incorporating external factors such as governance, peace, security, and cultural values.

The impact of globalization on leading urban centers is examined, particularly how these cities form the core of global economic networks, influence technological innovation, drive green initiatives, and implement sustainability strategies. The study outlines the increasing integration of advanced and developing economies through foreign direct investments, the reduction of trade barriers, economic reforms, and migration flows. Both positive and negative aspects of globalization are identified, including enhanced economic cooperation, technological advancements, increased investment, as well as economic disparity, social polarization, and environmental degradation.

A key focus of the research is the role of human capital, particularly in the wartime and post-war context of Ukraine. Human potential is identified as a crucial driver for sustaining economic activity, fostering innovation, and ensuring resilience against crises. The study highlights the importance of civic engagement and social participation in urban initiatives, which have become vital for the sustainable and adaptive development of cities. The transformation of public engagement in urban governance, shifting from cultural and environmental projects to humanitarian efforts and infrastructure restoration during wartime, is also analyzed.

A major aspect of the research is the sustainable development trajectory of Kyiv as a model city. The study identifies structural imbalances, economic volatility, and environmental threats exacerbated by globalization and urbanization. It proposes strategies for leveraging human capital, social equity, and innovation-driven governance to build a sustainable urban environment. The findings underscore the significance of balancing globalization's advantages with strategies to mitigate its adverse effects, ensuring inclusive and adaptive urban development.

The research also addresses the dynamic changes in urban social participation in Ukraine due to the ongoing war. Civic engagement has shifted dramatically from pre-war activities focused on cultural development and environmental sustainability to wartime efforts centered on humanitarian aid, military support, and infrastructure rebuilding. Data on public participation trends, volunteerism, and social initiatives demonstrate a substantial increase in local engagement, reflecting the resilience of Ukrainian society in times of crisis.

A comparative analysis of public engagement before and during wartime is conducted, revealing an increase in voluntary initiatives, grassroots movements, and community-led urban transformation projects. The study illustrates how social cohesion and collective action have become fundamental to urban resilience and sustainable recovery efforts. Additionally, the paper highlights emerging mechanisms of participatory governance, such as digital consultation platforms and decentralized decision-making models, which have proven effective in strengthening civic involvement and ensuring inclusive urban development.

The study concludes that sustainable urban development in Ukraine requires an integrated approach that balances economic, social, and environmental priorities while addressing the challenges posed by globalization. Strengthening institutional capacity, fostering human capital, and promoting innovative governance models are essential for ensuring long-term sustainability. The research highlights the need for policy frameworks that support green energy initiatives, circular economy practices, and socially inclusive development models to build resilient cities in Ukraine. The study also emphasizes the importance of international cooperation and knowledge exchange in advancing Ukraine's urban sustainability agenda.

Keywords: society, globalisation, sustainable development, city, human potential, civic engagement, social participation, inclusiveness, innovation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У світі, де економічна глобалізація впливає на всі аспекти суспільного життя, питання сталого розвитку міст стає надзвичайно важливим для забезпечення їх адаптивності, конкурентоспроможності та підтримки якості життя мешканців. Людський потенціал, як ключовий чинник цього процесу, займає особливе місце, адже саме від нього залежить здатність міст до впровадження інновацій, розвитку економічних секторів, соціальної інтеграції та збереження екологічного балансу.

З огляду на проблеми і виклики воєнного і повоєнного часу в Україні поступовий перехід громад і територій доцільно забезпечити на траєкторію резильєнтного розвитку, яка передбачає високий рівень опірності ризикам і загрозам, можливості їх упередження та протидії на основі ефективної регіональної політики. Проблему забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізації підсилюють виклики, пов'язані з урбанізацією, поведінковими аспектами населення, економічними та екологічними проблемами. Місто-столиця Київ має потенціал стати прикладом стійкого розвитку для інших міст, але реалізація цього потенціалу можлива лише за умови ефективного використання людського ресурсу, активізації громадянської участі та впровадження інноваційних підходів до управління.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання сталого розвитку міст є однією з найбільш актуальних тем сучасної урбаністики та соціальної економіки. У міжнародному контексті дослідження сталого розвитку міських територій активно розвиваються в працях таких вчених, як Герман Дейлі, Джейн Джейкобс, Джон Стюарт Міллс, Ганс Карл фон Карловіц, Томас Мальтус, Едвард Барбієр та інших, які підкреслюють необхідність інтеграції економічних, соціальних та екологічних аспектів для забезпечення збалансованого і довготривалого розвитку міст. Ці науковці відзначають важливість поєднання сталого економічного зростання, покращення якості життя, соціальної справедливості та охорони навколишнього середовища для створення стійких і адаптивних урбаністичних систем. В Україні питання сталого розвитку міст також знаходиться на етапі активного дослідження. Зокрема, роботи В. Гурочкиної [5], С. Кожем'якіної та Н. Шабранської [86], Ю. Романовської [15], О. Пилипак, О. Юрченка [12], О. Сич [16] та інших вітчизняних учених акцентують увагу на специфічних проблемах українських міст, таких як інфраструктурні дефіцити, екологічні загрози, соціальні виклики, що виникають у процесі урбанізації та глобалізації. Вони досліджують стратегії сталого розвитку, спрямовані на адаптацію українських мегаполісів до сучасних економічних умов, зокрема до змін, спричинених глобалізацією та технологічними трансформаціями.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

В умовах економічної глобалізації місто-столиця Київ та інші українські міста стикаються з низкою викликів. Це нерівномірний економічний розвиток, що призводить до дисбалансів між різними районами міста, відтоку інтелектуального капіталу через безпекову ситуацію та низьку підтримку інноваційної діяльності, зростання соціальної поляризації, посилення екологічних проблем через урбанізацію. Ці виклики потребують системного підходу, орієнтованого на мобілізацію людського потенціалу, забезпечення соціальної справедливості та впровадження інноваційних рішень у всіх сферах життєдіяльності міста. Тема дослідження є актуальною у зв'язку з тим, що стійкий розвиток великих міст є однією з ключових цілей глобального порядку денного ООН до 2030 року. Тому, незважаючи на значну кількість досліджень, проблематика сталого розвитку українських міст, зокрема міста-столиці Києва, потребує більш глибокого вивчення з урахуванням специфіки міського середовища, місцевих умов та ролі людського потенціалу. Визначення ролі людського чинника в контексті сталого розвитку та пошук ефективних механізмів його інтеграції в міське управління є важливим напрямом для подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є розкриття концептуальних пріоритетів зарубіжної та вітчизняної практики забезпечення сталого розвитку українських міст та, зокрема, міста-столиці Києва, в умовах глобалізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У звіті Комісії Брундтланд було сформульовано концепцію сталого розвитку як «процес, що дозволяє задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь

забезпечувати свої власні потреби». Цей підхід акцентує увагу на гармонійному поєднанні економічного зростання, соціального прогресу та збереження екологічного середовища, які разом створюють основу для тривалої стабільності й добробуту людства [11]. Термін «сталий розвиток» є офіційним перекладом англійського терміну «sustainable development» в українській мові. Дослівно він може бути перекладений як «життєздатний розвиток», однак в контексті він часто інтерпретується як «самопідтримуваний розвиток», що вказує на здатність системи функціонувати без постійного зовнішнього втручання або ресурсного виснаження. Традиційно цей термін також тлумачать як всебічно збалансований розвиток, який поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Визначення, запропоноване Комісією ООН зі сталого розвитку, підкреслює необхідність задоволення потреб сучасного суспільства без створення загроз для здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, що ставить сталий розвиток в контекст міжпоколінньої справедливості. У теоретичному аспекті сталий розвиток виступає альтернативою традиційним моделям економічного зростання, які зосереджені на безмежному використанні природних ресурсів та екстенсивному підході до виробництва, що має потенційно руйнівний вплив на навколишнє середовище. Теорія сталого розвитку спрямована на забезпечення довготривалої стабільності, яка досягається шляхом інтеграції економічних, екологічних і соціальних аспектів у процеси ухвалення рішень на глобальному, національному, регіональному та місцевому рівнях. Цей підхід передбачає гармонізацію інтересів економічного зростання, збереження природних ресурсів та покращення якості життя населення, що є основою для сталого майбутнього [18].

Оновлена модель сталого розвитку, яка відображає більш широкий спектр складових, що мають важливе значення для успішної реалізації цієї концепції в умовах сучасного світу. На рис. 1 зображена діаграма, що враховує не лише економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку, а й важливі зовнішні чинники, такі як політика сталого розвитку, мир, безпека і культурні цінності. Ця модель також інтегрує стратегії, що сприяють глобальним і локальним ініціативам для досягнення сталого майбутнього.

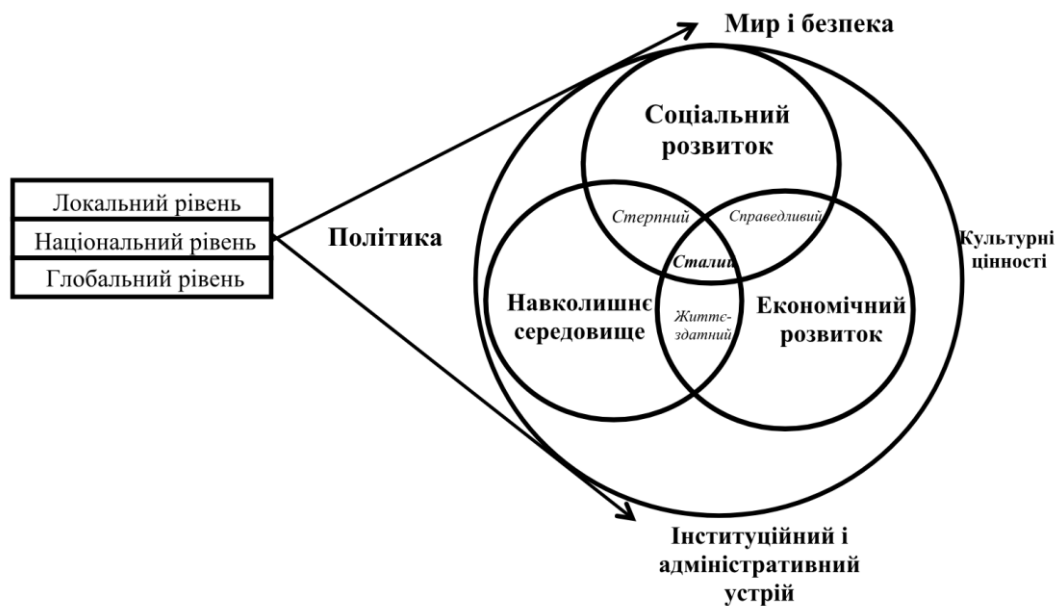

Рис. 1. Структурно-функціональна модель концепції сталого розвитку

Джерело: побудовано автором за даними [19, р. 12]

Ця діаграма має більший акцент на необхідність компромісу між економічним розвитком, охороною навколишнього середовища та розвитком суспільства на різних рівнях: глобальному, національному та місцевому. Такий підхід дозволяє враховувати контекст кожного рівня та забезпечувати дійсно ефективні рішення для розвитку сталих і адаптивних суспільств. У додаткових складових моделі, таких як культурні цінності і політика сталого розвитку, підкреслюється важливість політичної волі та соціальних інститутів у просуванні цих принципів на глобальному та локальному рівнях.

Задля забезпечення сталого розвитку міст важливим є формування партнерських відносин між владою, бізнесом та громадськими організаціями. Злагоджена співпраця між цими структурами сприяє створенню синергії, яка дозволяє розробляти та реалізовувати комплексні стратегії розвитку. До основних завдань локальної місцевої влади традиційно відносять: забезпечення сталого місцевого розвитку, який враховує довгострокові економічні, соціальні та екологічні пріоритети; надання якісних муніципальних послуг, таких як транспорт, водопостачання, охорона здоров'я, освіта та соціальний захист; підвищення якості життя на місцевому рівні, створення комфортних умов для проживання, роботи та відпочинку.

З погляду сучасної наукової теорії, сталий розвиток є процесом, що передбачає досягнення рівноваги між соціальними, економічними та екологічними аспектами національних і глобальних рівнях.

Тому одним із найважливіших завдань є розробка ефективних механізмів інтеграції цих трьох складових у рамках управлінських стратегій. Екологічна складова включає збереження біорізноманіття, охорону природних ресурсів і мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, що вимагає значних змін у виробничих процесах та споживацьких моделях. Соціальна складова, у свою чергу, акцентує увагу на забезпеченні рівності, соціальної справедливості та доступу до основних ресурсів, таких як освіта, охорона здоров'я, житло, створюючи тим самим умови для розвитку людського потенціалу. Економічна складова полягає у формуванні моделей зростання, що враховують сталий використання ресурсів та інновації, що дозволяють знижувати залежність від природних обмежень. Важливою умовою ефективної реалізації сталого розвитку є теоретичне та практичне поєднання цих трьох складових у комплексні стратегії, які дозволяють забезпечити стійке та збалансоване розвиток людства в умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату, деградація екосистем та соціальна нерівність. У контексті глобалізаційних процесів роль міст стає дедалі важливішою, адже вони є ключовими центрами економічної, соціальної та культурної активності. Міста виступають як двигуни розвитку, генератори інновацій і транслятори глобальних змін, формуючи основу сучасного світового порядку. Сьогодні вони не лише об'єднують локальні спільноти, а й активно інтегруються у глобальні мережі, що дозволяє їм стати основними вузлами міжнародних економічних, політичних та культурних зв'язків.

Сучасні глобальні міста, такі як Нью-Йорк, Лондон, Токіо, Сінгапур, та Шанхай, займають провідні позиції у світовій економічній ієрархії. Вони є центрами прийняття ключових фінансових, управлінських і технологічних рішень, формують тенденції в інноваціях та культурному обміні. Глобалізація перетворила ці міста на потужні «якорі» світової економіки, де сконцентровано величезні фінансові ресурси, талановитий людський капітал і передові інфраструктурні рішення. Разом із тим, численні міста, які поки що не досягли вершини цієї ієрархії, активно залучаються до глобалізаційних процесів, розвиваючи власну інфраструктуру, підвищуючи інноваційний потенціал і стимулюючи зростання демографічних показників. Однак, окрім позитивних змін, глобалізація також приносить численні виклики: зростання економічної конкуренції, посилення соціальної нерівності та екологічні проблеми.

Особливо швидкі темпи урбанізації спостерігаються в країнах, що розвиваються, таких як Індія, Нігерія та Китай. Прогнози ООН свідчать, що до 2050 року 80 % міського населення буде зосереджено саме в регіонах, що розвиваються, зокрема в Азії та Африці. Така ситуація ставить перед урядами і міжнародними організаціями нові завдання: створення стійкої інфраструктури, запобігання перенаселенню, вирішення питань зайнятості та забезпечення рівного доступу до ресурсів.

Глобалізація значною мірою спирається на міста як інноваційні платформи. Передові урбаністичні центри, такі як Лондон, Сінгапур, Сан-Франциско, відзначаються високою концентрацією фінансових ресурсів, технологічних кластерів і талановитих фахівців. Ці міста формують ядро глобальних економічних мереж і задають тенденції у використанні новітніх технологій, поширенні «зелених» ініціатив та впровадженні стратегії сталого розвитку.

На початку XXI століття спостерігалася посилена інтеграція економік розвинутих країн з економіками країн, що перебувають на етапі розвитку. Цей процес здійснювався через прямі іноземні інвестиції, зниження торговельних бар'єрів, проведення економічних реформ, а також через міграційні потоки. Важливо зауважити, що економічна спеціалізація в розвинених країнах значною мірою формується завдяки використанню порівняльних переваг, що створюються на основі людських зусиль і інвестицій у знання, інновації та технології. В той час як у країнах, що розвиваються, спеціалізація значною мірою залежить від природних ресурсів та інших географічних факторів, таких як клімат та наявність корисних копалин.

За результатами 2023 року Україна зайняла 44-те місце в глобальному рейтингу рівня глобалізації країн світу, як показано на рис. 2.

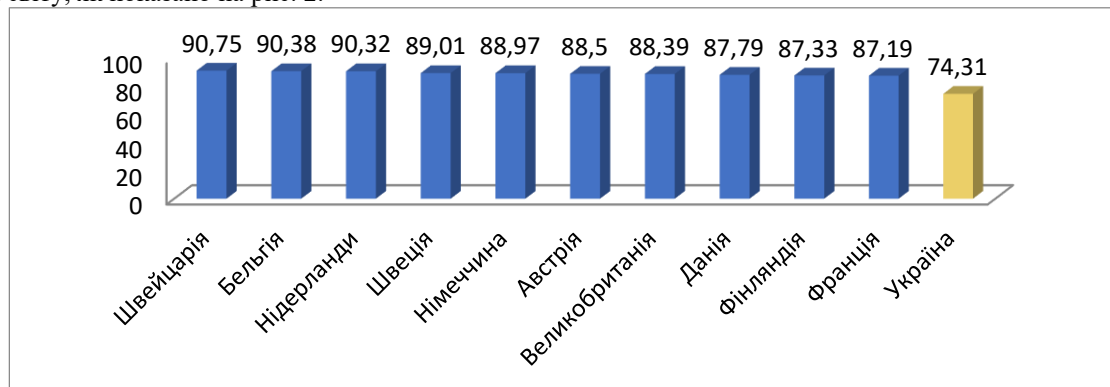

Рис. 2. Індекс глобалізації окремих країн світу у 2023 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [20]

Це свідчить про певний прогрес у процесах глобалізації, однак також вказує на наявність значних резервів для подальшого розвитку економічної інтеграції та залучення інвестицій.

Процес глобалізації несе з собою як великі можливості, так і певні недоліки, які впливають на національні економіки та локальні спільноти. Однією з основних проблем є залежність від зовнішніх економічних факторів, таких як коливання світових ринків, глобальні фінансові кризи або зміни у політичному середовищі. Крім того, зростаюча конкуренція між країнами та регіонами ставить нові вимоги до інноваційних стратегій, які повинні бути гнучкими та адаптивними. Для того щоб максимально ефективно використовувати переваги глобалізації, Україні необхідно продовжувати впроваджувати структурні реформи, удосконалювати інфраструктуру, покращувати бізнес-клімат і активно розвивати людський капітал. Ці складові є ключовими для залучення інвестицій і успішної інтеграції України в світову економіку, а також для забезпечення стійкого економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції [14].

У контексті забезпечення сталого розвитку глобальні міста виконують роль не тільки генераторів інновацій, але й своєрідних "ретрансляторів" змін для інших регіонів. Вони стають важливими осередками поширення новітніх ідей, передового досвіду та технологій, що можуть стати основою для розвитку інших територій, сприяючи їх соціальному та економічному процвітання.

Глобалізація, у свою чергу, має складний вплив на міста, який можна умовно поділити на позитивний і негативний. Позитивний вплив глобалізації забезпечує:

1. Економічний розвиток: глобалізація сприяє залученню іноземних інвестицій, створенню нових робочих місць та розвитку бізнесу; міста отримують доступ до міжнародних ринків, що дає змогу стимулювати економічний ріст.
2. Інновації та технології: міста стають майданчиками для впровадження передових технологій, розвитку інноваційних кластерів та IT-індустрії, що стимулює створення високотехнологічних секторів і підвищує конкурентоспроможність.
3. Розвиток інфраструктури: глобалізація спонукає до інвестицій в модернізацію інфраструктури (транспортної, комунальної та цифрової).
4. Поширення культури та знань: міста стають центрами міжкультурного обміну, що сприяє розвитку творчості, освіти і співпраці між країнами.
5. Міжнародна співпраця: зростає кількість міст-партнерів, укладаються угоди для спільного вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату чи подолання бідності.

Негативний вплив глобалізації має прояв через:

1. Зростання соціальної нерівності: економічні вигоди від глобалізації розподіляються нерівномірно - багатші райони процвітають, тоді як периферії та соціально незахищені групи залишаються осторонь.
2. Перенаселення та інфраструктурні перевантаження: у великих містах зростає щільність населення, що призводить до тиску на транспорт, житло, енергетику і водопостачання.
3. Екологічні проблеми: глобалізація сприяє збільшенню промислового виробництва, що підвищує рівень забруднення повітря, води та ґрунту.
4. Культурна стандартизація: глобалізація може загрожувати унікальним місцевим традиціям і культурі, сприяючи поширенню одноманітності.
5. Залежність від глобальних процесів: міста стають вразливими до глобальних економічних коливань, таких як фінансові кризи чи пандемії, через інтеграцію у світові мережі.

Тому глобалізація є ключовим фактором у формуванні сучасного обличчя міст, одночасно створюючи унікальні можливості для розвитку та нові виклики. Роль глобалізації у розвитку міст є багатогранною і двозначною.

Соціальний аспект глобалізації також є важливим у розвитку Києва. З одного боку, глобалізація сприяє поширенню інноваційних ідей, культурного обміну та збагаченню суспільного життя. Київ, як міжнародне місто, стає центром міжкультурної взаємодії, що особливо помітно у розвитку культурних і мистецьких ініціатив. З іншого боку, глобалізація може спричинити соціальні виклики, такі як зростання соціальної нерівності, сегрегація міського простору та витіснення менш заможних верств населення з центральних районів міста через процеси джентрифікації [1]. На думку Балюк С., Клаунінг Н., Четвертухіна Л., Коваль-Гончар М., важливим завданням є розробка політик, які б сприяли збереженню соціальної справедливості у глобалізованому середовищі [2]. Культурний вимір глобалізації є ще одним значущим аспектом її впливу на міста. У Києві глобалізація сприяє поширенню світових культурних трендів, розвитку туризму та інновацій у сфері культури. Це сприяє модернізації культурної інфраструктури міста, залученню міжнародної аудиторії та зростанню інтересу до місцевих традицій у глобальному контексті. Однак вчені попереджають про можливі ризики втрати культурної автентичності міста через домінування глобальних культурних стандартів [3]. Екологічний вплив глобалізації також заслуговує на увагу, оскільки урбанізація, пов'язана з глобалізацією, призводить до зростання навантаження на природні ресурси. Для Києва це особливо актуально через проблеми, пов'язані із забрудненням повітря, перевантаженням транспортної інфраструктури та недостатнім рівнем управління відходами. Вчені наголошують на необхідності впровадження екологічно орієнтованих підходів до управління міським розвитком, таких як використання відновлюваних джерел енергії, розвиток громадського транспорту та створення зелених зон [4].

В умовах воєнного часу людський чинник набуває особливої ваги для забезпечення економічної стабільності та адаптації до змін. Війна вимагає оперативних і масштабних змін у всіх сферах діяльності, що суттєво впливає на економіку країни. Призупинення звичних виробничих процесів, зміна акцентів в економіці та зниження доступу до ресурсів змушують людей і підприємства шукати нові способи виживання та розвитку. Роль людського ресурсу стає критичною для підтримки функціонування економічних систем в умовах війни.

У цей період особливо важливою є здатність економіки адаптуватися до нових умов, а людина виступає рушійною силою цих змін. Розглянемо основні сфери впливу людського чинника на економіку в умовах воєнного часу, представивши їх у табл. 1.

Таблиця 1

Вплив людського чинника на економіку в умовах воєнного часу

Сфера впливу	Прояв економічного впливу
Адаптація виробництва	Зміна профілю підприємств на виробництво оборонної продукції, ремонт техніки, забезпечення базових потреб.
Розвиток ІТ-сектору	Підтримка цифрової інфраструктури, забезпечення експорту послуг, створення нових рішень для військових потреб.
Підприємницька активність	Відкриття бізнесів, орієнтованих на потреби армії та населення, підтримка локальної економіки.
Волонтерська діяльність	Організація гуманітарної допомоги, підтримка армії, створення додаткового попиту на послуги та товари.
Трудова міграція	Втрата частини робочої сили в регіонах бойових дій, але збільшення валютних переказів із-за кордону.

Джерело: розроблено авторами

Як видно з табл. 1, у відповідь на виклики воєнного часу відбувається значна зміна в структурі економіки та способах ведення бізнесу. Адаптація виробництва, розвиток ІТ-сектору та підприємницька активність стали основними рушійними для підтримки економічної діяльності. Волонтерська діяльність забезпечує важливі соціальні функції, створюючи додатковий попит на певні послуги та товари, тоді як трудова міграція, хоча і спричиняє втрати в робочій силі, одночасно дає змогу залучати валютні перекази для підтримки економіки.

Таким чином, в умовах воєнного часу людський чинник залишається визначальним у забезпеченні економічної стабільності та стійкості. Він проявляється через адаптивність, професійні навички, підприємницьку активність і громадянську участь, які разом формують основу для подолання кризових явищ та майбутнього відновлення економіки.

Соціальна участь населення в міських проєктах та ініціативах є одним із важливих аспектів розвитку міста, що дозволяє забезпечити його сталий розвиток та врахувати потреби різних соціальних груп. До 24 лютого 2022 року соціальна активність населення здебільшого була зосереджена на реалізації культурних, освітніх та екологічних проєктів. Громадяни активно брали участь у впровадженні програм з озеленення міста, створенні громадських просторів, реалізації волонтерських ініціатив у сфері освіти, підтримки малозабезпечених верств населення та інших соціально значущих проєктів [16].

До початку повномасштабного вторгнення росії соціальна участь населення була відносно стабільною. За даними соціологічних досліджень, близько 45% мешканців великих міст брали участь у громадських ініціативах хоча б раз на рік. Найпопулярнішими напрямками були екологічні проєкти (30%), волонтерство у сфері освіти та охорони здоров'я (25%), а також культурні заходи (20%) [13]. Громадянська активність сприяла створенню нових громадських просторів, організації фестивалів, просвітницьких кампаній та інших ініціатив, що зміцнювали соціальну згуртованість.

Однак із початком війни характер соціальної участі суттєво змінився (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння соціальної участі населення до 24.02.2022 та в період воєнного стану

Показник	До 24.02.2022	Період воєнного стану
Основні напрями	Екологічні, культурні, освітні та соціальні проєкти	Волонтерство, гуманітарна допомога, підтримка армії, відновлення інфраструктури
Рівень участі населення	45% населення хоча б раз брали участь у громадських ініціативах	70% населення долучилися до волонтерської чи благодійної діяльності
Популярні напрямки участі	Екологічні проєкти (30%), культурні заходи (20%), волонтерство (25%)	Збір коштів для армії (50%), гуманітарна допомога (40%), ремонт укріплень (30%)
Кількість проєктів	В середньому 15-20 міських ініціатив щомісяця	Збільшення до 30-35 ініціатив на місяць
Участь локальних громад	Обмежена, менше 20% локальних ініціатив	Зростання активності, понад 50% проєктів ініційовані громадами
Кількість благодійних організацій	Близько 1,5 тисяч	Понад 3 тисячі
Фокус заходів	Культурний та просвітницький характер	Гуманітарний характер, забезпечення безпеки
Громадські кампанії	Окремі кампанії, такі як "Чисте місто", підтримка зелених зон	Масштабні кампанії зі збору коштів для армії та допомоги ВПО
Участь молоді	Молодь складала близько 35% від усіх учасників ініціатив	Частка молоді зросла до 50%
Результати участі	Підтримка екологічних, соціальних та культурних змін	Відновлення пошкоджених об'єктів, забезпечення потреб армії та гуманітарної сфери

Джерело: складено автором за даними [16]

Громадяни почали активно долучатися до ініціатив, спрямованих на підтримку армії, допомогу внутрішньо переміщеним особам та відновлення інфраструктури. Соціальна активність набрала масового характеру: за даними опитувань, у 2023 році понад 70% населення хоча б раз брали участь у волонтерських чи благодійних ініціативах, пов'язаних із воєнними потребами. Особливо активними стали локальні громади. За офіційними даними, кількість проектів, ініційованих місцевими громадами, зросла на 50% порівняно з довоєнним часом. Мешканці власними силами організовували ремонт пошкоджених будівель, розчищення завалів та забезпечення роботи критичної інфраструктури.

Враховуючи актуальні виклики та потреби громадянського суспільства Києва, а також тенденції, що спостерігаються у розвитку участі громадян у процесах місцевого врядування, зокрема в умовах воєнного часу, важливим є впровадження системних підходів до роботи з представниками різних соціальних груп. Окрім традиційних інструментів участі, таких як громадська експертиза, консультації з громадськістю, діяльність громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів, сьогодні активно розвиваються інноваційні механізми громадської участі. Ці інструменти показали свою ефективність не лише в українському контексті, але й у міжнародній практиці, що дає підстави для їх впровадження в столиці.

Протягом 2022–2024 років у Києві спостерігалось активне залучення громадян до різних ініціатив, спрямованих на покращення міського середовища, підтримку екологічних ініціатив і зміцнення соціальної єдності. Важливим аспектом цього процесу стали нові інноваційні механізми громадської участі, які виявилися ефективними в умовах кризових ситуацій. Активність населення в цих ініціативах дозволила не тільки вирішувати локальні проблеми, але й стимулювала демократичні процеси в управлінні містом, зокрема через проведення публічних консультацій і розширення доступу до інформації. У табл. 3 наведено основні проекти та ініціативи, що активно реалізовувалися в місті Києві в цей період.

Таблиця 3

Соціальна участь населення в міських проектах та ініціативах у 2022–2024 рр.

Проект / Ініціатива	Напрямок діяльності	Кількість учасників	Результати
Створення парків та скверів	Екологія, урбаністика	15 000 волонтерів	Озеленення понад 50 га території
Програма «Чисте місто»	Управління відходами	10 000 учасників	Збір та переробка понад 500 тонн сміття
Платформа для консультацій громадян щодо розвитку інфраструктури	Міська урбаністика	50 000 осіб	90% учасників підтримали зміни в інфраструктурі
Міські еко-фестивалі та конкурси	Екологічна свідомість	25 000 учасників	Залучення громадян до зменшення відходів та енергозбереження

Джерело: складено авторами за даними Київської міської адміністрації [5; 7, 10; 12].

Як видно з табл. 3, соціальна участь у міських ініціативах стала важливим елементом у розбудові сталого та адаптивного міста. Залучення громадян до ініціатив, таких як створення парків, управління відходами, платформи для громадських консультацій, а також участь у міських еко-фестивалях, стало не тільки важливим інструментом вирішення поточних проблем, але й сприяло формуванню більш відкритого й прозорого управління.

Одним із основних елементів демократичного управління є ефективний діалог між органами влади та громадськістю, що має на меті забезпечення прозорості та відкритості в процесах прийняття рішень. Після початку повномасштабного вторгнення росії, з 24 лютого 2022 року, громадськість міста почала більш активно залучатися до публічних консультацій, що можна пояснити соціальними запитами та зміною пріоритетів у зв'язку з новими викликами.

Аналіз ситуації показує, що з останніх років спостерігається тенденція не до кількісного збільшення консультацій з громадськістю, а до підвищення їх якості. До 2020 року основний акцент робився на формальне збільшення кількості консультацій, що, однак, не завжди забезпечувало ефективну взаємодію. Починаючи з 2022 року, увага зосереджена на якості консультацій, що включає ґрунтовне вивчення питань, залучення експертів, активної громадськості та ключових стейкхолдерів, що дозволяє досягти більш продуктивного результату у процесах ухвалення рішень.

У 2023 році спостерігається тенденція до відновлення громадської активності в контексті консультацій, що є важливим індикатором відновлення довіри та посилення участі населення в процесах ухвалення рішень на місцевому рівні. Кількість консультацій, проведених органами влади, є не тільки показником залученості громадян до управлінських процесів, а й свідченням більш відкритої та прозорої політики урядових структур, які прагнуть до інтеграції думки громадськості в ключові етапи розвитку міста. Збільшення числа консультацій у 2023 році підкреслює важливість цих процесів, адже це дозволяє громадянам висловлювати свої пропозиції та занепокоєння щодо значних аспектів урбаністичного розвитку та надання послуг [9].

Динаміка кількості проведених консультацій, відображена в рис. 3, є важливим орієнтиром для розуміння змін у ставленні до громадської участі.

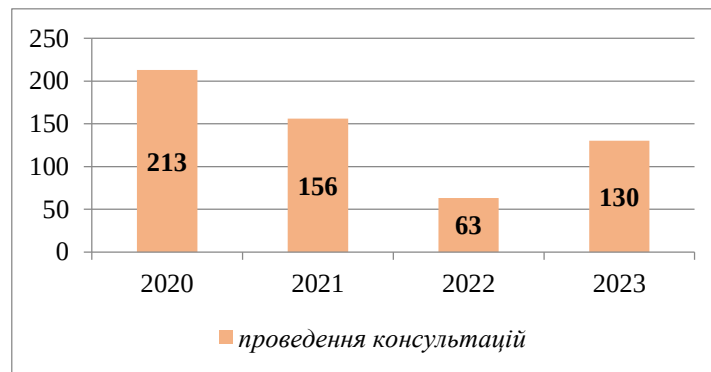

Рис. 3. Проведення консультацій з громадськістю протягом 2020- 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [9]

У 2020 році, коли кількість консультацій досягла максимального значення (213), органи влади активно залучали населення до процесів планування та обговорення різних ініціатив, таких як реорганізація громадського транспорту, модернізація інфраструктури та заходи з охорони довкілля. Спад у 2021 році (156) можна пояснити низкою факторів, серед яких необхідність адаптації до нових умов пандемії та відповідних обмежень, що впливали на організацію публічних зустрічей. Проте найбільше скорочення кількості консультацій було зафіксовано в 2022 році (63), що стало прямим наслідком війни та пов'язаних з нею економічних, соціальних і безпекових викликів. В умовах війни органи влади зосередили свої зусилля на невідкладних заходах, пов'язаних із забезпеченням оборони, гуманітарної допомоги та відновлення критичної інфраструктури, що, звісно, обмежило можливості для проведення публічних консультацій. Однак вже в 2023 році кількість консультацій знову збільшилась (130), що свідчить про поступове відновлення та активізацію громадської участі. Зростання числа консультацій в 2023 році можна трактувати як результат не лише загальної стабілізації в країні, але й активізації громадянського суспільства, яке прагне брати участь у відбудові інфраструктури, плануванні міського розвитку та забезпеченні стійкості міського середовища [9]. Тому питання залучення громадськості до прийняття рішень органами влади залишається актуальним і потребує подальшого розвитку. Важливо не лише збільшувати кількість консультацій, а й удосконалювати їх якість, забезпечуючи більш ефективну взаємодію між громадянами та органами влади для досягнення максимальних результатів у вирішенні важливих для суспільства питань.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Аналіз сучасного стану України та, зокрема, міста Києва демонструє, що його економічний розвиток значною мірою зумовлений людським потенціалом, який є рушієм впровадження нових технологій, створення стартапів, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності. Водночас соціальна інтеграція та громадська активність сприяють розвитку інклюзивних програм, зменшенню соціальної поляризації та формуванню громадянської відповідальності. Екологічний аспект також безпосередньо залежить від поведінки мешканців міста, їхньої участі у проектах із сортування відходів, збереження природних ресурсів і впровадження екологічно чистих технологій.

Глобалізація впливає на всі аспекти розвитку міст, створюючи нові можливості та водночас виклики. Для міста Києва особливо важливо використовувати переваги глобалізації, одночасно розробляючи ефективні стратегії для подолання її негативних наслідків. Збалансований підхід до управління економічними, соціальними, культурними та екологічними викликами може стати основою стійкого розвитку столиці в умовах глобалізації.

В умовах мирного часу соціальна активність характеризувалася збільшенням кількості благодійних організацій та волонтерських груп. Рівень соціальної участі зазнав змін і в організації міських заходів. До війни більшість таких заходів були культурного чи просвітницького характеру, натомість під час воєнного стану домінували ініціативи, спрямовані на забезпечення безпеки та виживання. Отже, аналіз показує, що в умовах війни соціальна участь населення значно зросла, а її характер суттєво змінився. Якщо раніше активність громадян була зосереджена переважно на культурних та екологічних ініціативах, то в період воєнного стану вона набула кризового характеру, спрямованого на забезпечення виживання та підтримку стабільності. Цей досвід показує високий рівень солідарності населення, його здатність об'єднуватися перед викликами та діяти у складних умовах.

Література

1. Алексєєв А.П., Бикова А.Л., Даценко В.В. Теоретико-методологічні основи інвестування у розвиток людського капіталу. *Економіка і організація управління*, 2024. № 1(53), 78-89. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.1.8>.

2. Балюк С., Клаунінг Н., Четвертухіна Л., Коваль-Гончар М. Екологічні тренди в Україні: погляд громадян. Київ, 2021. 56 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf>
3. Бикова А., Чабан Л., & Алексєєв А. Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*, 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>
4. Біліченко О.С. Інвестиції в людський капітал. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*, 2015. №1, 97-102.
5. Гурочкіна В. В. Кравченко Л. В. Принципи та закономірності розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 156-163. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2020_42_29
6. Гурочкіна В.В. Механізми розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2020. 336 с.
7. Екологічні ініціативи Києва. Чисте місто — програма переробки сміття. URL: <http://www.chistemisto.com.ua>.
8. Кожем'якіна С., Шабранська Н. Цілі розвитку людського капіталу в стратегіях розвитку та відновлення Києва і Київської області. *Економіка та суспільство*, 2023. (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-59DOI>: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-59>
9. Міська цільова програма «Сприяння розвитку громадянського суспільства у місті Києві на 2025-2027 роки». URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/739_7.pdf
10. Міські ініціативи та участь громадян у розвитку інфраструктури Центр громадської участі. URL: <https://activitycenter.org.ua>
11. ООН – Хабітат – Програма ООН із розвитку населених пунктів. URL: <http://www.un.org/ru/ga/habitat>
12. Пилипак О. В., Юрченко О. А., Паладійчук С. Б. Роль місцевих громад у впровадженні інноваційних економічних проєктів. *Академічні візії*, 2024. (36). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1495>
13. Програма розвитку зелених зон в Києві. Київська міська адміністрація. URL: https://kyivcity.gov.ua/green_zone_program.
14. Риков В. В. Вплив глобалізаційних процесів на економічну безпеку України. *Правове та державне управління*, 2020. № 2, 204-210. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.31>
15. Романовська Ю. Європейські акценти розвитку Smart City: виклики та досягнення. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2025. 1(15), 103-113. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/388>
16. Сич О. А., Ситник Н. С., Стасишин А. В., Круглякова В. В. Ревіталізація міст – досвід Європейського Союзу для України: навч. посібник; за заг. ред. О. А. Сича. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 312 с.
17. Ушенко Н., Кожем'якіна С., Тупіка А. Соціальні інновації та соціальна відповідальність : як людський чинник впливає на сталий розвиток міста. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2024. 2(14), 439-447. <https://doi.org/10.32750/2024-0239>
18. Хвесик М., Бистряков І. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України. *Економіка України*, 2012. № 6, 4-12. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_6_2
19. Dalal-Clayton B. and Bass S., Sustainable Development Strategies: A Resource Book, London, UK, and Sterling, VA: Earthscan Publications Ltd., 2002, 358 p.
20. Top 50 countries in the Globalization Index 2023. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-county/>

References

1. Alekseev A.P., Bykova A.L., Datsenko V.V. (2024). Teoretyko-metodolohichni osnovy investuvannya u rozvytok liudskoho kapitalu [Theoretical and methodological foundations of investing in human capital development]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. № 1(53), 78-89. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.1.8>.
2. Baliuk S., Klauninh N., Chetvertukhina L., Koval-Honchar M. (2021). Ekolohichni trendy v Ukraini: pohliad hromadian [Environmental trends in Ukraine: the view of citizens]. Kyiv, 56 s. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf>
3. Bykova A., Chaban L., & Alekseev A. (2023). Investuvannya v liudskyy kapital u viiskovyy period [Investing in human capital during wartime]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>
4. Bilichenko O.S. (2015). Investysii v liudskyy kapital [Investing in human capital]. *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriya «Ekonomiczni nauky»*. №1, 97-102.
5. Hurochkina V. V., Kravchenko L. V. Pryntsypy ta zakonimosti rozvytku promyslovykh pidpriemstv v emerzhentnii ekonomitsi [Principles and regularities of the development of industrial enterprises in the emerging economy]. *Infrastruktura rynku*. 2020. Vyp. 42. S. 156-163. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2020_42_29
6. Hurochkina V.V. [Mechanisms of development of industrial enterprises in emerging economies] *Mekhanizmy rozvytku promyslovykh pidpriemstv v emerzhentnii ekonomitsi : monohrafiia*. Khmelnytskyi : KhNU, 2020. 336 s.
7. Ekolohichni initsiatyvy Kyieva. Chyste misto — prohrama pererobky smittia [Environmental initiatives in Kyiv. Clean City - a waste recycling programme]. URL: <http://www.chistemisto.com.ua>.
8. Kozhemiakina S., Shabranska N. (2023). Tsili rozvytku liudskoho kapitalu v stratehiakh rozvytku ta vidnovlennia Kyieva i Kyivskoi oblasti [Human capital development goals in the development and recovery strategies of Kyiv and Kyiv region]. *Ekonomika ta suspilstvo*. (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-59DOI>: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-59>

9. Miska tsilova prohrama «Spryannia rozvytku hromadianskoho suspilstva u misti Kyievi na 2025-2027 roky» [City Target Programme 'Promoting the Development of Civil Society in Kyiv for 2025-2027']. URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/739_7.pdf
10. Miski initsiatyvy ta uchast hromadian u rozvytku infrastruktury Tsentr hromadskoi uchasti [Urban initiatives and citizen participation in infrastructure development Centre for Public Participation]. URL: <https://activitycenter.org.ua>
11. OON – Khabitat – Prohrama OON iz rozvytku naselenykh punktiv [UN - Habitat - the United Nations Human Settlements Development Programme]. URL: <http://www.un.org/ru/ga/habitat>
12. Pylypiak O. V., Yurchenko O. A., Paladiichuk S. B. (2024). Rol mistsevykh hromad u vprovadzhenni innovatsiinykh ekonomichnykh proiektiv [The role of local communities in implementing innovative economic projects]. *Akademichni vizii*. (36). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1495>
13. Prohrama rozvytku zelenykh zon v Kyievi [Programme for the development of green areas in Kyiv]. Kyivska miska administratsiia. URL: https://kyivcity.gov.ua/green_zone_program
14. Rykov V. V. (2020). Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na ekonomichnu bezpeku Ukrainy [The impact of globalisation on Ukraine's economic security]. *Pravove ta derzhavne upravlinnia*. № 2, 204-210. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.31>
15. Romanovska Yu. (2025). Yevropeiski aktsenty rozvytku Smart City: vyklyky ta dosiahnennia [European Smart City development emphasis: challenges and achievements]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii*. 1(15), 103-113. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/388>
16. Sych O. A., Sytnyk N. S., Stasyshyn A. V., Kruhliakova V. V. Revitalizatsiia mist – dosvid Yevropeiskoho Soiuzu dlia Ukrainy [Urban revitalisation - the experience of the European Union for Ukraine]: navch. posibnyk; za zah. red. O. A. Sycha. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2023. 312 s.
17. Ushenko N., Kozhemiakina S., Tupika A. (2024). Sotsialni innovatsii ta sotsialna vidpovidalnist : yak liudskyi chynnyk vplyvaie na stalyy rozvytok mista [Social innovation and social responsibility: how the human factor influences sustainable urban development]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii*. 2(14), 439-447. DOI: <https://doi.org/10.32750/2024-0239>
18. Khvesyk M., Bystriakov I. (2012). Paradyhmalnyi pohliad na kontsept staloho rozvytku Ukrainy [A paradigmatic view of the concept of sustainable development in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, № 6, 4-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_6_2
19. Dalal-Clayton B. and Bass S. (2002). *Sustainable Development Strategies: A Resource Book*, London, UK, and Sterling, VA: Earthscan Publications Ltd., 358 p.
20. Top 50 countries in the Globalization Index 2023. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-county/>